

Motion till riksdagen 2024/25:1788

av **Magnus Manhammar m.fl. (S)**

Initiativ från Sverige till ekocidlagstiftning

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om initiativ från Sverige till ekocidlagstiftning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

De ekosystem vi är beroende av för välfärd, försörjning och överlevnad eroderas nu systematiskt med en oerhörd hastighet. Överfiske och bottentrålning förgör marina livsmiljöer. Skogar skövlas för att ge plats åt palmoljeplantage och boskapsuppfödning. Industriellt jordbruk kräver pesticider och skapar monokulturer. Mineralbrytning och utvinning av olja och gas kontaminerar vattendrag och känsliga naturområden. Detta är endast ett axplock av alla de exempel som finns på omfattande miljöskadliga verksamheter som sker runt om i världen, som driver klimatförändringarna såväl som utarmar livsmiljöer och ekosystem. Trots årtionden av kännedom om de negativa sambanden fortsätter stater, företag och finansbolag att exploatera och investera i verksamheter som är förödande för planeten och mänskligheten. Kortsiktig ekonomisk vinst genereras men på längre sikt undermineras välstånd och mänskliga rättigheter, och risken för konflikter och ofrivillig migration ökar. Ytterst är det ett hot mot fred och säkerhet, vilket ger en internationell ekocidlagstiftning legitimitet att erkännas som ett femte tillägg i Romstadgan, det juridiska ramverk gällande brott mot freden som reglerar Internationella brottmålsdomstolen i Haag. Internationell ekocidlagstiftning kriminaliserar storskalig miljöförstöring, sätter en gemensam yttersta gräns och erbjuder en efterfrågad global åtgärd för ett globalt problem.

Påföljder som böter eller andra ekonomiska konsekvenser har inte visat sig hindra aktörer från att bedriva storskalig rovdrift på naturen. Att företag går i konkurs och lämnar över notan till samhället för sin skadliga miljöpåverkan förekommer alltför ofta. Med en internationell ekocidlagstiftning skulle beslutsfattare inom politik och företag kunna hållas personligt ansvariga och åtalas för de miljöbrott som deras beslut eller agerande orsakat – precis som juridiska personer i dag kan åtalas för brott mot

mänskliga rättigheter. När det som är företagsekonomiskt rationellt men skadligt för miljö och samhälle leder till att ansvariga riskerar att dras inför rätta, skapas ett kraftfullt incitament för ledare att agera hållbart. Inte minst förmodas investeringar och satsningar styras i en mer hållbar riktning. Tydliga riktlinjer är dessutom vad företagen själva efterlyser. I ett stort internationellt uppprop kräver över 560 företag, bl.a. Microsoft, Ikea och Walmart, ett kraftfullt och skyndsamt agerande mot den ekologiska kris som världen står inför. Detta uppprop kom i september 2020 i samband med att FN:s förhandlingar kring konventionen för biologisk mångfald skulle inledas, och företagen konstaterar i ett gemensamt uttalande att friska samhällen, resilienta ekonomier och blomstrande affärsverksamhet är helt beroende av naturen.

En internationell lag om ekocid är särskilt angelägen för fattiga länder som är socioekonomiskt utsatta eftersom det ofta är synonymt med svag miljölagstiftning. Det är dessa länder, vars befolkningar ofta är de som bidragit minst till problemen, som drabbas hårdast av globaliseringens baksidor som exploatering och föroreningar. Vidare är friska ekosystem ett avgörande fundament för all utveckling, och utan det når vi inte heller de globala hållbarhetsmålen. Lagstiftning har en starkt normerande genomslagskraft. Att storskalig miljöförstöring blir kriminellt har en viktig effekt på samhällets värderingar, vilket är av stor betydelse då vi även behöver jobba med ett förändrat synsätt i vår omställning till att leva inom de planetära gränserna.

EU har nyligen antagit ett direktiv för att stärka skyddet av miljön genom straffrättsliga bestämmelser. Den nya lagstiftningen, som ersätter den tidigare från 2008, förbättrar utredningar och åtal för miljöbrott genom att införa minimiregler för definition och straff för brott. Direktivet ökar antalet straffbara handlingar från 9 till 20, inklusive olaglig handel med timmer och allvarliga överträdelser av kemikalielagstiftningen. En ny klausul för "kvalificerade brott" kommer att tillämpas vid uppsåtliga brott som orsakar irreversibel eller långvarig skada på miljön. Påföljderna är också skärpta, med maximistraff på upp till tio års fängelse och böter baserade på företagets globala omsättning. Medlemsländerna kan dessutom välja att utvidga sin jurisdiktion till brott begångna utanför deras territorium. Detta direktiv är ett viktigt steg för att stärka miljöskyddet inom EU och betonar behovet av en global överenskommelse om ekocid.

Mot bakgrund av Rysslands olagliga anfallskrig i Ukraina framgår det tydligt att storskalig miljöförstöring används som ett verktyg i konflikten. Under kriget har det rapporterats om omfattande förstörelse av ekosystem, sprängningen av landets största damm Nova Kakhovka och förorening av mark och vatten, som bidrar till den humanitära krisen och långvariga skador på miljön. Denna situation belyser det akuta behovet av en internationell ekocidlagstiftning som inte bara omfattar fredstidens miljöbrott utan även adresserar de förödande konsekvenser som krigföring kan ha på miljön. Genom att inkludera ekocid som ett internationellt brott skulle det skickas ett tydligt budskap om att storskalig miljöförstöring i krigstid inte är acceptabelt och att ansvariga kan hållas ansvariga.

Det brådskar att hitta kraftfulla verktyg som kan vända den alarmerande trend vi just nu ser i världen. En internationell ekocidlagstiftning har enorm potential att vara just detta då Romstadgan är ett av världens kraftfullaste juridiska dokument. På kort tid har intresset ökat avsevärt. Vid ICC:s partsmöte i november 2019 menade Vanuatu och Maldiverna att ekocid som internationellt brott nu behöver diskuteras på allvar. Samma månad uttalade påve Franciskus sitt stöd för ekocid som internationellt brott, vilket även Kyrkornas världsråd gjorde i juni 2019. I Sverige efterlyste LO och Palmecentret i mars 2020 ekocid som brott i en debattartikel. I juli 2020 uttalade Frankrikes president

Macron stöd för förslaget och kort därefter motionerade De gröna i Belgien i parlamentet om ekocid som internationellt brott. I juli 2020 skrevs även ett öppet brev där Greta Thunberg tillsammans med unga klimataktivister från Tyskland och Belgien krävde att EU:s medlemsländer ska verka för en internationell ekocidlagstiftning.

Denna idé lyftes fram i ljuset redan 1972, då Olof Palme uttryckte vikten av att kriminalisera ekocid under Stockholmskonferensen, FN:s första miljökonferens. Under 1990-talet när Romstadgan ursprungligen utarbetades var ekocid med men ströks i sista stund. Omfattande, långvarig och allvarlig miljöförstöring är enligt Romstadgan kriminellt i krigstid, men det är inget brott i fredstid. Detta är orimligt och behöver åtgärdas. Det står i alla länders makt som undertecknat Romstadgan att begära ett tillägg. Sverige bör undersöka möjligheten att internationellt ta initiativet tillsammans med de stater som uttryckt intresse. Låt oss sluta den cirkel som Olof Palme påbörjade, skapa internationellt samförstånd och initiera en process för att skapa en internationell lagstiftning mot ekocid.

Magnus Manhammar (S)

Jytte Guteland (S)

Mattias Vepsä (S)